
УДК 811.161.2:801.66

Лариса Мовчун

Інститут української мови НАН України, м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ АСОЦІАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В РИМОЛОГІЇ

У статті розглянуто метод спрямованого асоціативного експерименту для дослідження сучасної української рими та викладено його результати; проаналізовано фонологічні й лексико-семантичні аспекти інтерпретації отриманих результатів; висвітлено перспективи використання експериментальних методів у римології.

Ключові слова: рима, римологія, спрямований асоціативний експеримент, словник римових асоціацій.

Українська римологія — багатовекторний і перспективний напрям мовознавства, органічно вписаний у сучасну наукову парадигму. Ґрунтовне дослідження рими неможливе без розширення його методологічної основи; пропонується асоціативний експеримент не лише дасть змогу перевірити низку теоретичних положень, а й сприятиме поглибленню емпіричних знань про риму та про її місце в лексико-семантичній системі української мови.

У середовищі дослідників поширені різні погляди на продукування звукових асоціацій, до яких, зокрема, належать рими. На переконання С.Ф. Гончаренка, у поетів «звукова свідомість певним чином відрізняється від свідомості й пересічного носія мови, і навіть філолога-професіонала» [1: 162]; Д.С. Самойлов припустив існування «римового мислення», характерного для поетів певної культури і певної епохи [10: 20]. «Нормальність» звукових асоціацій заперечує О.Р. Лурія, стверджуючи, що за звичайного стану психіки відмежовується від звукової подібності слів. Такі асоціації врівноправнюються зі смисловими, на думку вченого, лише за умови перебігу деяких

© Л.В. МОВЧУН, 2018

мозкових процесів, зокрема гальмівних, під час засинання, а також при втомі та в стані патології [4: 97 — 98]. Крім того, на переконання дослідників, фонетичну реакцію частіше отримують на стимул — малознайоме слово, а також від респондентів — дітей [9: 5]. Не погоджується з ними Ю.М. Караулов, вважаючи, що «в основі [асоціативної мережі]... у нормі, в усередненому варіанті лежать не тільки смислові зближення, а й звукова подібність» слів [2: 94]. Дослідник психології творчості А. Кестлер також розглядав асоціації за звуковою подібністю як рівноцінні з асоціаціями за будь-якими іншими ознаками [12: 315].

Виявити римові асоціації мовців покликаний спрямований асоціативний експеримент. Цей метод застосовують переважно для вивчення смислових зв'язків слова; у фонетиці експериментальним шляхом досліджують фоносемантичні явища; у соціолінгвістиці й когнітивістиці — стереотипи. Чи є підстави шукати закономірності у звукових асоціаціях? Відповідаючи ствердно, можна покликатися на висновок Ю.М. Караулова, який помітив: навіть за відсутності настанови добирати саме звукові асоціації не менш ніж чверть реакцій на стимул виявляються звуковими подібностями, найпростішими з яких є рими [2: 95].

Ще одне важливе питання — чи закладена основа «банальності» певних рим в особливостях асоціативного мислення? Словник римових асоціацій, укладений на основі анкет, уможливує перевірку гіпотези про клішованість певних римопар (про що може свідчити, по-перше, висока частотність відповідних реакцій, по-друге, зворотність пар, як-от: *очі — ночі, ночі — очі*). Дослідження римових асоціацій — важливий аспект вивчення організації внутрішнього лексикону мовців, а також інтелектуально-творчого процесу створення поетичних текстів.

У процесі підготовки експерименту було сформульовано кілька постулатів для експериментальної перевірки.

1. Римоформа відчувається мовцями як цілісний і достатній для ідентифікації сегмент мовлення, спільний для двох і більше словоформ чи словесних комплексів.

2. Українська мова має норми римосполучуваності, об'єктивно зумовлені її фонологічними рисами та відомі носіям мови; еталон римосполучуваності вструктурований у ментальний лексикон індивіда й підтверджений мовною практикою.

3. Асоціативний експеримент виявляє норми сполучуваності, а також типові асоціації, які збігаються з римовими кліше, реалізованими в поетичній практиці.

4. Асоціативний експеримент виявляє як спільні для носіїв мови асоціації, так й індивідуальні, представлені, зокрема, okazionalizмами, а також ненормативними формами та варваризмами.

Проведення експерименту відбувалося чотирма етапами: 1) підготовка (визначення термінологічної бази, обґрунтування і формування списку слів-стимулів, окреслення параметрів добору респондентів; вироблення процедури експерименту); 2) організація і проведення; 3) ана-

ліз анкет та укладання словника римових асоціацій; 4) інтерпретація результатів експерименту.

1. Підготовка експерименту¹

Відповідно до поставлених завдань *стимулом* уважатимемо подану в анкеті римоздатну словоформу з позначеним наголосом (у разі наявності омографів); *реакцією* — словоформу, словосполуку або речення будь-якого ступеня звукової подібності до стимулу, записану респондентом.

Для словників тезаурусного типу, укладених у результаті проведення вільного асоціативного експерименту, за основу традиційно беруть списки Кент — Розанова, а також його доповнений (видозмінений) варіант. Для асоціативних словників аспектного типу матеріал збирають шляхом проведення спрямованого експерименту. Добір стимулів зумовлено дослідницькими завданнями: так, існують асоціативні словники однієї або двох і більше мов, окремої групи мовців — вікової, гендерної, професійної, територіально окресленої, певних одиниць лексичного й синтаксичного рівнів та словники, що поєднують кілька дослідницьких аспектів [Бутакова; Бутенко; Герганов; Гуц; Добровольський; Караулов; Карпенко; Ковалевська; Кутуза; Манликова; Мартінек; Санчес Пуиг; Уфимцева; EAT; Kurzs; Maršalová; Novák; USF-FAN].

Для дослідження римових асоціацій було дібрано 62 стимули за критеріями: 1) належність слова до поетичного стилю; 2) висока частотність; 3) повнозначність; 4) римоздатність; 5) окситонність / парокситонність; 6) типовість кінцевої позиції в рядку.

Основним джерелом стимульних слів і словоформ стала «Параметризована база даних сучасної української поетичної лексики» (ПБД). Для проведення самого експерименту ми сформуваємо два списки по 31 стимулу так, щоб слова, які можуть вплинути на виникнення взаємних римових асоціацій (*кров — любов, журавлі — землі, очі — ночі*), опинилися в різних списках.

Список № 1

Бо́лю, весні́, ва́жко, вірші́, вогонь, вода, во́лі, гли́бокий, го́лос, горі́ти, грóзи, да́вно, да́лекий, дим, до́дому, до́ля, до́ро́га, ду́шу, жи́ва, жу́равлі, ле́тіти, лю́бов, мі́сто, мо́ва, не́ба, о́чі, пе́чалі, у полі́, рі́ка, ха́ти, хви́лина.

Список № 2

Білі́, ві́тер, ді́ти *ім.*, жи́ття, зе́млі́, зи́ма, зо́лотá, зо́рі, зо́рі́, ка́лина, ко́ні, ко́хання, кри́к, кри́ла, кро́в, ли́стя, лі́то, ми́ті *ім.*, не́бес, но́чі, в са́ду, се́рце, сло́во, сльо́за, у сні́, ти́хо, то́полі, тра́ва, Украї́на, чи́стий, ща́стя.

Кожна анкета мала преамбулу, а також поля для фіксації часу початку й завершення експерименту.

Вік _____

Рідна мова _____

¹ Детальніше про підготовчий етап див. [7].

Чи є у вас опубліковані поетичні твори? (Так / ні). Які саме? (Публікації в періодиці; окремі книжки).

Дата _____

Час початку експерименту _____

Час закінчення експерименту _____

До поданих у колонку слів необхідно дібрати кілька відповідників-римокомпонентів (від 0 до 3). Відбір інформантів відбувався за критерієм їхньої мовної компетенції (наявність апробованих поетичних творів). Процедура експерименту: усне інструктування, заповнення респондентами анкет, збирання анкет з відповідями.

2. Організація й проведення експерименту

Експеримент було проведено в 2014 — 2017 р., до нього ми залучили 125 професійних поетів та поетів-аматорів обох статей віком від 18 до 80 років, які пишуть твори українською мовою і для яких вона рідна. Тип експерименту — спрямований асоціативний. Форма проведення — індивідуальна, а також у невеликих групах у писемно-писемній формі. Від усіх респондентів було отримано відповідні реакції. Результати анкетування можна вважати репрезентативними та релевантними для опрацювання.

3. Аналіз анкет та укладання словника римових асоціацій

Для опрацювання результатів опитування й укладання на їхній основі словника було застосовано кількісний підрахунок, а також метод ранжування й абеткування реакцій.

Реєстр словника сформували слова-стимули, подані в абетковій послідовності. Кожна стаття складається із заголовного слова й усіх реакцій-римовідповідників, розміщених за частотним і алфавітним принципами. У разі, якщо реакція повторюється двічі й більше разів, кількість зазначена в круглих дужках після відповідної одиниці. Якщо слово-відповідь ужито або з часткою *не*, або без неї, а також у випадку вживання різних прийменників, відповідні варіанти зазначено в круглих дужках перед словом. Близькозвучні граматичні форми, фонетичні та морфологічні варіанти для наочності розміщені поряд і поєднані в безперервний ряд знаком «+». Таким чином подано й словосполучки, що мають у компонентному складі слово, до якого вони приєднані знаком «+». Ненормативні, а також оказіональні реакції подано у квадратних дужках; реакції-словосполучки виділено курсивом.

ГОРІТИ — квіти (15) + *нічні квіти*, діти (15), зоріти (10), тліти (9), гріти (8) + нагріти, віти (6) + на вітах, вміти (5) + уміти, радіти (4), сидіти (4), хворіти (4), боліти (3), диміти (3), жити (3), летіти (3), майоріти (3), мліти (3), старіти (3), тремтіти (3), хотіти (3), зігріти (2) + гріти, (по) світу (2) + світе, вітер + *як вітер*, воліти (2), говіти (2), дозріти (2), дуріти (2), зріти (2), корити (2), марніти (2), мріти (2), палити (2), подіти (2), розквітлий (2), сивіти (2), сіріти (2), терпіти (2), трембіта + трембіти,

аероліти, багатіти, [Брити], бродити, варити, весніти, висіти, відсиріти, віття, граніти, у *дворі ти*, дереворити, динаміти, довліти, дровітня, засвітити, звечоріти, звідти, звіти, зустріти, *іди ти*, іскрити, квити, корито, літо, любити, магніти, міти, морити, нагрітий, освіти, палати, пломеніти, помітний, поспіти, прожити, променіти, просвіти, розмаїтий, світити, скніти, спалити, стриміти, сухоцвіти, творити, терміти, уздріти, зі цвітом, цілити, чорніти, ясніти

ЛІСТЯ — намісто (8) + (в) намисті (8) + наміста + [намистям], Христя (14), обійстя (10), чисті (5) + чиста (2), вогниста (2) + вогнисте + вогнисті, імлісті (2) + імліста + імлістий, місто (3) + міста, розхристя (3), чистять (3), барвисті (2) + барвисте, врочисте + врочистий + урочистий, близько (2), вісті (2), кисті (2), передмістя (2), триста (2), чисто (2), блисне + зблисне, любисток + любистком, благовістя, висне, *взяли стяг*, вклонися, врочисто, вчиться, годиться, гонористі, гризти, зблизька, земляста, ігристі, імліться, іскриста, колисці, краплисті, лиса, *лис той*, мислять, окістя, [*це осіннє падолистя*], пелюстя, пісня, плисти, помолися, похвалися, пречиста, променисті, простися, свисне, сидиться, спастися, стисне, у *твісті хистом*, убийся, щастя.

4. Напрями інтерпретації результатів експерименту

Зібраний матеріал може бути проаналізований щонайменше у двох аспектах: фонологічному і лексико-семантичному. Реакції й ланцюжки реакцій респондентів демонструють рух поетичної думки в процесі добору римовідповідника до пропонованого стимулу. Існує гіпотеза, що «пошук слова в «лексиконі» в процесі породження мовлення відбувається на основі одночасного перебирання двох рядів ознак: звукового (акустико-артикуляційного) і семантико-асоціативного, причому «проходячи» цю ознаку, ми тим самим виділяємо з лексикону слова, що мають цю ознаку. В окремому випадку можливий пошук лише за одною низкою ознак або використання спеціальних евристик» [3: 222]. Пошук римовідповідників українськими мовцями (поетами) відбувається на підставі знань про римові норми й норми римування в українській мові [6: 92 — 93]. Для переважної більшості опитаних провідну роль відіграє константа (акцент), тобто наголошений голосний, діапазон реакцій з іншим акцентованим голосним на кожен стимул від 0 до 3; *i* та *u* виявляють римову тотожність: напр., на стимул *білі* (усього 170 реакцій) найпоширеніші відповіді — *милі* (18), *тілі* (10), *хвилі* (10), *цілі* (10), на стимул *вітер* зі 140 реакцій — *вигер* (27), *лігер* (19). Результат підтверджує думку мовознавців про можливість утворення «чистих» рим зі співвідносними *i* та *u* [11: 530], а також збігається зі словниковими рекомендаціями римувати *-илі* з *-ілі* (СУР: 167), *-игер* з *-ігер* (СУР: 188) тощо.

Другий за важливістю чинник — збіг або близькозвучність післянаголошеного приголосного в парокситонних римах, а в окситонних відкритих — опорного приголосного. Напр., на стимул *горіти* отримано 200 реакцій, з яких 198 містять післянаголошений [т], 1 — [т':], 1 — [дт] і 57 —

опорний *p*, на *білі* — 170 реакцій: 166 із післянаголошеним *л* ([л'] — 124, [л':] — 23, [л] — 17, [л:] — 2) і 17 — з опорним *б*, на *волі* — 195: 194 з післянаголошеним *л*, 30 — з опорним *в*; зі 184 реакцій на стимул *весни* опорний *н* має 181 слово, на *вода* — 185 реакцій (опорний *д* у 183), на *давно* — 163 реакцій (опорний *н* у 160), на *жива* — 174 реакції (опорний *в* у 172). На деякі стимули спектр реакцій ширший. *Життя*: усього — 170, з опорним [т':] — 141, [т'] — 24, [т] — 3, [д'] — 1, [ц'] — 1; *журавлі*: усього — 155, з опорним [л'] — 144, з [л':] — 1, з [л] — 3, з [й] — 1, з [в'] — 2, з [н'] — 2, з [р'] — 1, з [ч'] — 1 (для порівняння, стимул *землі* дає значно «рівнішу» картину: усього — 156, з [л'] — 148, з [л':] — 3, з [л] — 2, з [н'] — 2). Останні приклади також підтверджують важливість другого римоутворювального елемента, який подекуди стає основою утворення алорим, що частково зберігають його артикуляційно-акустичні ознаки.

У закритих окситонних римах важливішим виявляється післянаголошений приголосний. На стимул *вогонь* усього 143 реакції, з опорним *г* — 25, з післянаголошеним *н* ([н], [н']) — 118; на *дим* — 181, з опорним *д* ([д], [д']) — 65, з післянаголошеним *м* — 149, з них з обома приголосними — 43; на *крик* — 161, з опорним *p* — 51, з післянаголошеним *к* — 148,

Таблиця 1. Римове ядро реакцій на стимул *болю*

-ол-	-ол- // -ой-	-ол- // -овл-	-бол-	-бол- // -бой-
бемолю, вволю / уволу, волю / волі, глаголю, голий, голю, Гуляйполю, доволі, дозволю, долю / доля / доли, зелен-полю, квасолу, Колю, контролю, льолу, молю, мусолить, неволю, Олю, очолу, парасолу, паролу, поволі, полюс, полю / поле / поля, поневолю, роллю, сваволу, [соколю], солі, солю, Стодолу, толлю, Толю, тополлю, тролі / троллю, юдолі	відстою, гною, грою, злою, крою, стою, сувою	ловлю	бараболу, бо ллю	до бою, тобою

Таблиця 2. Римове ядро реакцій на стимул *вогонь*

-онь-	-он-	-гонь-	-гон-	-го-
бездонь, безсонь, біл-конь, боронь, бронь, гармонь, долонь, донь, либонь, Оболонь / оболонь / оболоні, підвіконь, підсонь, скронь, сторонь, тихонь, ут-риконь	ацетон, вагон, зон, клон, колон, корон, покемон, полон, сон, трон	вигонь, дюгонь, загонь, навздогонь, погонь, торгонь	ерагон, перегон	бігом, всього, кого, кругом, ого, ого-го, твого

з них з обома приголосними — 43; на *кров* — 162, з опорним *p* — 41, з післянаголошеним *v* — 158, з них з обома приголосними — 37; на *любов* — 158, з опорним *b* — 8, з післянаголошеним *v* — 149, з них з обома приголосними — 1.

Рима охоплює фонемосполучення й окремі дистантні фонемні незалежно від складоподілу. Головним структурним елементом співзвуччя є ядро, у центрі якого константа (акцент). Експеримент виявив необхідність ретельнішого дослідження римового ядра, адже всупереч думкам про його сталість практика показує рухомість цього елемента: з одного боку, ядро захоплює або опорний, або післянаголошений приголосний, або обидва приголосні в тому самому римокомпоненті залежно від римоповідника, з іншого ж, — піддається трансформаціям, що ґрунтуються на випаданні / вставлянні, заміні приголосного, переміщенні тощо.

Серед реакцій респондентів переважають точні рими, є також прибілизи й меншою мірою асонансні та консонансні. Добираючи римоповідник, опитувані спиралися не на римоформу в цілому, а лише на ядро рими, яке сприймали суб'єктивно.

Попри безумовний пріоритет фонологічного чинника в доборі римоповідника важливу роль відіграє і його смислова асоційованість зі стимульним словом. Анкетування виявило, що найвищий кількісний показник мають реакції, в яких можна вбачати поєднання обох чинників: *важко* — *тяжко*, *весни* — *сни*, *вірші* — *гірші*, *глибокий* — *високий*, *широкий*, *далекий* — *лелеки*, *діти* — *квіти*, *дорога* — *порога*, *життя* — *буття*, *зорі* — *вгорі*, *калина* — *малина*, *кохання* — *зітхання*, *мова* — *слова* тощо. Зауважимо, що в списку стимулів були вміщені слова з високою римоздатністю, тож причина клішованості не лежить у фонологічній площині. Цілком очевидно, що джерело так званих банальних рим, або ж римових кліше, — особливість стереотипного мислення мовців. Також простежується зв'язок між високою асоціативністю, клішованістю певних римопар і традицією їх уживання. Реакція на певні стимули виявляється стійкішою у випадках, коли рима підтримана фольклорними кліше й кліше з класичної поезії. Ці дані підтверджують гіпотезу про зумовленість сили асоціації частотою використання співасоціатів у контексті [5: 25]. Наприклад, на стимул *трава* більше реакцій *мурава*, ніж *нова*, *степова*, *польова*. Величезний традиційний шлейф має римовий ланцюг *тополі* — *у полі* — *на волі*: *Ой у полі три тополі* (нар. пісня); *Тополі по волі стоять собі, мов сторожа, розмовляють з полем*; *Як тополя, стала* [Катерина] *в полі*; *По діброві вітер виє, гуляє по полю. Край дороги гне тополю до самого долу* (Т. Шевченко); *Там тополі у полі на волі* (П. Тичина); *І якщо впадеш ти на чужому полі, прийдуть з України верби і тополі* (В. Симоненко) тощо. Простежити перехрещення асоціативних полів деяких римокомпонентів за даними експерименту можна в таблиці 3.

Зворотність римових асоціацій свідчить про силу римового зв'язку між словами. Таким чином, суб'єктивне відчуття «банальності» рими було підтверджено експериментально.

Таблиця 3. Лексична структура римового поля

волі	доля	у полі	тополі
Анатолій бараболі	бараболя (2) басоля	бараболі	альвеолі
бемолі немає бемолів	бемоля (2) березоля	бемолі (2)	бемолі
болі (7)		біополі болі (2)	біополі болі (2) проганяють болі
болю	болю (4)	без болю броколі	болю (2) броколі
на видноколі вимолюй	вакуоля вволю (2)	вволю на видноколі	вволю видноколі
	воля (42)	(до/на) волі (23)	(до, на, по) волі (26)
голі (13)	гастролі голі	голі (8) в гондолі	голі (9) в Гуляйполі
доволі (7)	диполя доволі	доволі (15), спати доволі	доволі (11)
долі (41)	долар (2) долі	(у) долі (23) мов долі долоні	долі (21) вартові у долі
	доня досі зборолі зілля		
зорі (2)			зорі
квасолі (6)	квасоля (5)	в камзолі квасолі (3)	квасолі
кволі (10) (у) колі (5) в заговореному колі колій (2)	в колі	кволі (9) (в, у) колі (6)	кволі (8) колі
	коло краля крапля		
	красоля	красолі (2)	красолі

волі	доля	у полі	тополі
льолі	біла льоля	без льолі	Миколі
мимоволі (2)			мимоволі (2)
молі (5) як молі	моя	молі	молі
неволі (2)	неволя (4)	неволі (6) неволя недолі (2)	намолуой в неволі
	недоля (3)		недолі
(в) Олі (2)	Оля (5) тьотя Оля	ніколи Олі	
парасолі (2)	парасоля (3)		парасолі (2)
паролі (2)	перекотиполя	паролі (2)	паролі
бахнув з пістолі	пістоля (2)		
поволі (5)	поволі (2)	поволі (6) в подолі	поволі (18) в подолі (2)
	поле полям		
(в/у, на) полі (21) вітру в полі	(в/у, на) полі (3)	об поли	(в/у, на) полі (28)
	(з, біля) поля (17)		(для, у) Полі (2)
		престоли приполі на роздолі роздоллі (4)	душі похололі
(на, у) роздоллі (5)	роздолля (2)	роздолля ролі (5) в тій ролі	(на) роздоллі (5)
ролі (6)	[роля]		(у) ролі (3)
сваволі (3)	сваволя (7)	сваволі сваволя	сваволі (2)
(до) солі (20)	скеля солі (3) соль-ля солять стодола (2)	солі (8)	солі (8)
		(в) стодолі (2) в зеленій стодолі	(в) стодолі (5)

волі	доля	у полі	тополі
Толі (2)	стодоля (2) стоя тля		
тополі (6)	Толя	тополі (18) рядами тополі	
тролі (4)	тополя (12)	в тосолі тролі (3) футболі (2) хворі	
школі юдолі ясночолі		юдолі	юдолі

У ході експерименту, крім типових реакцій, були зафіксовані й індивідуальні, більша частина яких — нормативні лексеми, а також незначний відсоток діалектизмів, жаргонізмів, архаїзмів, варваризмів, оказіоналізмів і ненормативних слів та словоформ, як-от: *білі — на обопіллі, болю — соколою, важко — мамашка, вірші — мирші, вітер — світер, вогонь — білоконь, сторонь, торгонь, вода — холода, голос — лопасть, діти — сонячніти, додому — взлому, дорога — недотрога, любов — з тобов, небес — колес, очес, уес, сльоза — шиза*.

Проведений асоціативний експеримент засвідчив фонологічні й лексико-семантичні закономірності добору римових асоціацій. Фонологічним чинником асоціативності є не вся римоформа, а ядро рими, склад якого може змінюватися за сталості наголошеного голосного. У лексико-семантичному аспекті були виявлені типові асоціації, що збігаються з римовими кліше, реалізованими в поетичній практиці. Індивідуальні асоціації, крім літературно-нормативних, представлені одиничними діалектизмами, жаргонізмами, архаїзмами, варваризмами та оказіоналізмами, а також ненормативними формами.

Результати асоціативного експерименту, зокрема укладений словник римових асоціацій, дають матеріал для глибшого дослідження сучасного римового узусу в фонологічному й лексико-семантичному аспектах. У подальшому корисним буде зіставлення потенційної мовленнєвої (репрезентованої в нашому словнику) і потенційної мовної (репрезентованої в загальнономовних римаріях) римоздатності слів, а також зіставлення з реальним уживанням рим, що засвідчують письменницькі римарії. Пильнішою уваги заслуговують типові римові пари й ланцюги, що репрезентують етнокультурні знання українців. Експериментальне дослідження підтвердило важливість рими в організації слів і словоформ у свідомості мовців, тож слід урахувувати римовий зв'язок між словами, зокрема

при укладанні ідеографічних словників. Дані експерименту можуть бути цікавими й поза рамками лінгвістики, наприклад, для вивчення механізмів запам'ятовування і мовного впливу, адже рима виконує мнемотехнічну, сугестивну й персуазивну функції [8: 88].

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Бутакова	— Бутакова Л.О. Матеріали к асоціативно-семантическому словарю жителей города Омска. Омск, 2012.
Бутенко	— Бутенко Н.П. Словник асоціативних норм української мови. Львів, 1979.
Герганов	— Герганов Е.Н. и др. Български норми на словесни асоциации. София, 1984.
Гуц	— Гуц Е.Н. Ассоциативный словарь подростка. Омск, 2004.
Добровольский	— Добровольский Д.О., Караулов Ю.Н. Ассоциативный фразеологический словарь русского языка. Москва, 1994.
Караулов	— Караулов Ю.Н., Черкасова Г.А., Уфимцева Н.В., Сорокин Ю.А., Тарасов Е.Ф. Русский ассоциативный словарь. В 2 т. Москва, 2002.
Карпенко	— Карпенко О.Ю. Асоціативний словник — шлях до сутності власних назв. <i>Logos onomastike</i> . 2006. № 1. С. 8 — 21.
Ковалевська	— Ковалевська Т.Ю., Сологуб Г.Д., Ставченко О.В. Асоціативний словник української рекламної лексики. Одеса, 2001.
Кутуза	— Кутуза Н.В., Ковалевська Т.Ю. Короткий асоціативний словник рекламних слоганів. Одеса, 2011.
Манликова	— Манликова М.Х. Ассоциативный словарь русской этнокультуроведческой лексики. Фрунзе, 1989.
Мартінек	— Мартінек С.В. Український асоціативний словник. У 2 т. Львів, 2007.
ПБД	— Параметризована база даних сучасної української поетичної лексики. URL: http://www.mova.info/Page3.aspx?11=96
Санчес Пуиг	— Санчес Пуиг М., Караулов Ю.Н., Черкасова Г.А. Ассоциативные нормы испанского и русского языков. Москва — Мадрид, 2001.
СУР	— Бурячок А.А., Гурич І.І. Словник українських рим. Київ, 1979.
Уфимцева	— Уфимцева Н.В., Черкасова Г.А., Караулов Ю.Н., Тарасов Е.Ф. Славянский ассоциативный словарь: русский, белорусский, болгарский, украинский. Москва, 2004.
EAT	— XML version of Edinburgh Associative Thesaurus (EAT). URL: http://rali.iro.umontreal.ca/rali/?q=en/XML-EAT
Kurzc	— Kurzc I. Polskie normy powszechności skojarzeń swobodnych na 100 słow z listu Kent – Rozanoffa. <i>Studia psychologiczne</i> . 1967. T. VIII (Nadbitka). 255 s.
Maršálová	— Maršálová L. Slovo-asociačné normy: metodická príručka. Diel 1, 1 — 4. trieda ZDŠ. Bratislava, 1972.
Novák	— Novák Z. Volné slovní párové asociace v češtině. Praha, 1988.
USF-FAN	— XML version of the University of South Florida Free Association Norms (USF-FAN). URL: http://rali.iro.umontreal.ca/rali/?q=en/USF-FAN

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С.Ф. Символическая звукопись: квазиморфема как «внутреннее слово» в процессе поэтической коммуникации. *Язык — система. Язык — текст. Язык — способность. К 60-летию члена-корреспондента Российской академии наук Ю.Н. Караулова: Сб. статей*. Москва, 1995. С. 161 — 170.
2. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Изд. 7-е. Москва, 2010.
3. Леонтьев А.А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания. Москва, 1969.
4. Лурия А.Р. Язык и сознание. Москва, 1979.
5. Любимов Ю.В. Природа ассоциации: структура словесной памяти и понятие ассоциативного значения. *Словарь ассоциативных норм русского языка*. Москва, 1977. С. 25 — 32.

6. Мовчун Л.В. Засоби образної репрезентації знань про риму в поетичному тексті. *Лінгвостилістичні студії*. Луцьк, 2015. Вип. 2. С. 91 — 99.
7. Мовчун Л.В. Римові асоціації: розроблення методики експериментального дослідження римових кліше. *Методологія та історіографія мовознавства: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Слов'янськ, 2013. С. 190 — 192.
8. Мовчун Л.В. Українська рима в системі мови і в мовній практиці. *Українська мова*. 2017. № 2. С. 84 — 97.
9. Нефедова В.А. Зона фонетического реагирования в ассоциативном словаре школьника (на материале русского и английского языков). Автореферат ... канд. филол. наук. Специальность 10.02.19 «Теория языка». Саратов, 2003.
10. Самойлов Д.С. Книга о русской рифме. Москва, 1973.
11. Сімович В.І. Граматика української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науці. 2-ге вид., з одніями й додатками. Київ — Ляйпціг, 1919.
12. Keostler A. The Act of Creation. London, 1989.

LEGEND

- Бутакова — Butakova, L. (2012). Materials to Associative-semantic Dictionary of Omsk Population. Omsk (in Rus.).
- Бутенко — Butenko, N. (1979). Dictionary of Associative Norms of the Ukrainian. Lviv (in Ukr.).
- Герганов — Gerganov, E. and others. (1984). Bulgarian Norms of Word Associations. Sofia (in Bulg.).
- Гуц — Gutz, E. (2004). Associative Dictionary of Teenager. Omsk (in Rus.).
- Добровольский — Dobrovolskij, D., Karaulov, J. (1994). Associative Phraseological Dictionary of Russian. Moscow (in Rus.).
- Караулов — Karaulov, J., Tcherkasova, G., Ufimtzeva, N., Sorokin, J., Tarasov, E. (2002). Russian Associative Dictionary. In 2 vol. Moscow (in Rus.).
- Карпенко — Karpenko, O. (2006). Associative Dictionary is the Way to the Nature of Proper Names. *Logos onomastike*, 1, 8 — 21 (in Ukr.).
- Ковалевська — Kovalevska, T., Sologub, G., Stavchenko, O. (2001). Associative Dictionary of Ukrainian Advertisement lexicon. Odesa (in Ukr.).
- Кутуза — Kutuza, N., Kovalevska, T. (2011). Short Associative Dictionary of Advertisement slogans. Odesa (in Ukr.).
- Манликова — Manlikova, M. (1989). Associative Dictionary of Russian ethno cultural lexicon. Frunze (in Rus.).
- Маргінек — Martinek, S. (2007). Ukrainian Associative Dictionary. In 2 vol. Lviv (in Ukr.).
- ПБД — Parameterized Database of Modern Ukrainian Poetic Lexicon. URL: <http://www.mova.info/Page3.aspx?l1=96> (in Ukr.).
- Санчес Пуиг — Sánchez Puig, M., Karaulov, J., Tcherkasova, G. (2001). Associative Norms of Spain and Russian. Moscow — Madrid (in Rus.).
- СУР — Burjachok, A., Huryn, I. (1979). Ukrainian Rhyme Dictionary. Kyiv (in Ukr.).
- Уфимцева — Ufimtzeva, N., Tcherkasova, G., Karaulov, J., Tarasov, E. (2004). Slavic Associative Dictionary: Russian, Byelorussian, Bulgarian, Ukrainian. Moscow (in Rus.).
- EAT — XML version of Edinburgh Associative Thesaurus (EAT). URL: <http://rali.iro.umontreal.ca/rali/?q=en/XML-EAT>
- Kurzc — Kurzc, I. (1967). Polskie normy powszechności skojarzeń swobodnych na 100 słow z listu Kent — Rozanoffa. *Studia psychologiczne*. T. VIII (Nadbitka) (in Pol.).
- Maršalová — Maršalová, L. (1972). Slovo-asociačné normy: metodická príručka. Diel 1, 1.-4. trieda ZDŠ. Bratislava (in Sloven.).
- Novák — Novák, Z. (1988). Volné slovní párové asociace v češtině. Praha (in Czech).
- USF-FAN — XML version of the University of South Florida Free Association Norms (USF-FAN). URL: <http://rali.iro.umontreal.ca/rali/?q=en/USF-FAN>

REFERENCES

1. Goncharenko, S. (1995). Symbolic Sound-Painting: Quasi-Morpheme as Internal Word in the Process of Poetic Communication. *Language — System. Language — Text. Language — Ability*. Moscow. P. 161 — 170 (in Rus.).
2. Karaulov, J. (2010). Russian Language and Lingual Individuality. Moscow (in Russ.).
3. Leontjev, A. (1969). Psycholinguistic Units and Producing of Speech Utterance. Moscow (in Rus.).
4. Lurija, A. (1979). Language and Conscience. Moscow (in Rus.).
5. Lubimov, J. (1977). Nature of Association: Word Memory Structure and Associative Meaning Concept. *Dictionary of Associative Norms of the Russian*. P. 25 — 32. Moscow (in Rus.).
6. Movchun, L. (2015). Means of Figurative Representation of Knowledge about the Rhyme in the Poetic Text. *Linguostylistic Studies*, 2, 91 — 99. Lutsk (in Ukr.).
7. Movchun, L. (2013). Rhyme Associations: Treatment of the Method of Rhyme cliché Experimental Study. *Methods and Historiography of Linguistics*. P. 190 — 192. Slovjansk (in Ukr.).
8. Movchun, L. (2017). Ukrainian Rhyme in the Language System and Language Practice. *Ukrainian Language*, 2, 84 — 97 (in Ukr.).
9. Nefjodova, V. (2003). Zone of Phonetic Reaction in Associative Dictionary of Pupil (on Russian and English Material). Abstract of Ph. D. Thesis. Speciality 10.02.19 «Theory of Language». Saratov (in Rus.).
10. Samojlov, D. (1973). The Book of Russian Rhyme. Moscow (in Rus.).
11. Simovych, V. (1919). Ukrainian Grammar for Self-Training and Help of School Education. Kyiv — Leipzig (in Ukr.).
12. Keostler, A. (1989). The Act of Creation. London.

Статтю отримано 16.11.2018

Larysa Movchun

Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

APPLYING OF ASSOCIATIVE EXPERIMENT METHOD IN RHYMOLOGY

The article is devoted to the usage of the method of directed associative experiment in the study of the modern Ukrainian rhyme. The experiment was divided in four stages: preparation, organization and realization, rhyme association dictionary compiling, interpretation of results.

A few hypotheses were formulated before the beginning of experiment. Firstly, the rhyme segment is perceived as an undivided element. Secondly, there are norms of rhyme compatibility in the Ukrainian caused by its phonological features. Rhyming standards are embedded into the mental lexicon of native-speakers and proved by poetic practice. Thirdly, pattern associations tally with the poetic rhyme cliché. Fourthly, it is possible to reveal common and peculiar associations.

Experiment certified the phonological, lexical and semantic regularities of rhyme associations' choice. It is argued that rhyme nucleus is the main phonological factor of associative property. The composition of nucleus is variable; the stressed vowel is mostly constant. The pattern associations were revealed and its identity to the rhyme cliché was proved. The peculiar associations include normative words, nonce-words, dialecticisms, slang words, archaisms, barbarisms and substandard words. The results of study confirmed importance of rhyme in organization of words in native-speakers' conscious.

The results of the associative experiment and the dictionary in particular may be applied as a source of data for the study of modern rhyme usage in phonological and lexical aspects. The study showed the necessity of comparison of potential speech rhyming capacity to potential lingual rhyming capacity. In prospect the pattern rhyme pairs and chains that present cultural knowledge of Ukrainians deserve more intent attention. The results of experiment are of value for study of mechanisms of memorizing and lingual influence.

Keywords: *rhyme, rhymology, directed associative experiment, rhyme associations dictionary.*